

BONES PRÀCTIQUES D'INNOVACIÓ DOCENT

1. Títol

Estudi dels sistemes d'avaluació innovadors i coherents amb el plantejament pedagògic del procés de Bolonya en el grau en humanitats de la Universitat Pompeu Fabra

2. Universitat / Facultat

Universitat Pompeu Fabra

3. Equip de treball / Contacte

Pol Capdevila i Castells

Professor Teoria de l'Art i de la Imatge
Director de la Unitat de Suport per la Qualitat i la Innovació Docent
Facultat d'Humanitats
Despatx 20.269
Universitat Pompeu Fabra
C. Ramon Trias Fargas 25-27
08005 Barcelona
00/34/93542 2301

Ana María Forestello

Gasòmetre 70, 3º C
(08223) Terrassa
amfor11@hotmail.com

4. Resum

Presentem un estudi sobre pràctiques d'avaluació de les competències i com a eines per a l'aprenentatge en el grau en humanitats de la Universitat Pompeu Fabra, d'acord amb els canvis pedagògics que s'han anat introduint a partir de la implementació de l'Espai Europeu d'Educació Superior. Destaquem les pràctiques innovadores que poden servir al professorat per a reenforçar la funció i els mètodes d'avaluació donant-los idees per a dissenyar i aplicar en la docència.

5. Desenvolupament

a. Introducció

Les funcions de la universitat han estat ampliades durant el procés de convergència de l'Espai Europeu d'Educació Superior (EEES): a més de ser una institució formativa, passa a ser, també, educativa i, per això s'ha encaminat a desenvolupar competències dels estudiants, com l'autonomia, la responsabilitat, l'esperit crític i la capacitat d'adaptació (Martínez Lirola, 2008).

Les exigències de l'EEES de transferir més autonomia i responsabilitat a l'estudiant, i d'implementar l'avaluació continuada, han inspirat diversos canvis en les metodologies de les assignatures. Com adverteix López Pastor (2011), cal prioritzar l'avaluació contínua i formativa per sobre la final i sumadora; s'ha de realitzar una avaluació que promogui l'aprenentatge i la millora dels processos d'ensenyament-aprenentatge i no solament com a control final d'aquests processos; s'han d'avaluar les competències en comptes del saber i també el procés, a més del producte.

De fet, i com posen en evidència Biggs (2006) i Pérez Gómez (2012), l'avaluació és un factor extraordinàriament influent en els sistemes i processos de treball i aprenentatge de l'alumnat, ja que en condiona qualitat. Si no es canvia l'avaluació, tampoc no es podrà portar a terme un canvi significatiu en els processos d'aprenentatge.

En general, malgrat que s'hi introdueixin seminaris, exposicions, debats i exercicis parcials, els sistemes d'avaluació es mantenen: exercicis, controls i exàmens, proves que majoritàriament avaluen els coneixements individuals i els resultats (Gil Macià, 2013).

La realitat de l'ensenyament de les assignatures d'Humanitats de la UPF no és essencialment diferent.

b. Objectius

La finalitat última d'aquesta recerca és millorar la qualitat docent, innovant els mètodes didàctics i tecnològics per tal de generar un sistema d'avaluació que promogui l'aprenentatge de competències dels estudiants.

Per això, ens plantejem com a objectius conèixer i analitzar els sistemes innovadors d'avaluació principalment en el grau d'Humanitats, a més d'una aproximació més genèrica als altres estudis de grau de la Universitat Pompeu Fabra.

A més, pensem que un canvi en els processos d'avaluació pot tenir un efecte significatiu en la presencialitat dels estudiants a les classes.

c. Metodologia

Enfocament qualitatiu, centrat en un estudi de cas en el grau d'Humanitats de la UPF. No pretenem que els resultats siguin generalitzables ni transferibles, però sí que siguin una mostra dels sistemes innovadors i de qualitat per a l'avaluació dels aprenentatges en el marc de l'EEES, tot focalitzant en el desenvolupament de les competències transversals i en l'ús d'entorns virtuals.

L'estudi arrenca amb l'anàlisi de 84 plans docents de les assignatures del grau en humanitats de la UPF, des d'on es fa una primera selecció de 30 assignatures amb sistemes i pràctiques d'avaluació que semblen innovadors.

Procés de selecció:

- ✓ Qüestionari en línia al professorat de 30 assignatures seleccionades inicialment, al qual van respondre 16 professors de les 30 assignatures. Entre altres punts, el cos de l'enquesta va ser de 7 qüestions tancades per a descriure el sistema d'avaluació.
- ✓ Grup de discussió amb cinc estudiants del grau d'humanitats de la universitat de primer, segon i quart curs (3 delegats i 2 delegades). Eixos: (1) els beneficis del sistema d'avaluació en les 30 assignatures seleccionades, (2) especificar les millors pràctiques d'avaluació experimentades, (3) comentar la retroacció de l'avaluació, (4) definir la millor manera d'arribar a la nota final en un assignatura.

- ✓ 9 entrevistes a professorat d'altres estudis i a responsables d'innovació docent de les altres facultats de la UPF per a conèixer més sobre pràctiques d'avaluació innovadores.

Encreuant la informació obtinguda a partir de professors i estudiants, vam buscar assignatures que fossin obligatòries o de formació bàsica i optatives per trobar propostes d'avaluació fetes en grups grans i reduïts.

d. Avaluació i resultats

A continuació se citen les pràctiques rellevants trobades a través de la recerca en algunes assignatures del grau en humanitats de la Universitat. L'anàlisi d'aquestes pràctiques es pot trobar a la memòria escrita de tancament del projecte:

Autoavaluació: Revolució i utopia, Jordi Mir.

Avaluació entre iguals: Literatura catalana (Ignasi Moreta), Història moderna (Maria Betlem Castellà), Art dels segles XVIII i XIX (Tomas Macsotay), Darreres tendències artístiques (Pol Capdevila).

Avaluació de la participació: Ètica i filosofia política (Nino Firenze), Cultura clàssica i tradició occidental (Alberto Nodar), Temes fonamentals de filosofia (Jordi Mir), Art dels segles XVIII i XIX (Tomas Macsotay), Prehistòria (Samuel Sardà), Introducció a la història (Maria Betlem Castellà).

Prova escrita alternativa: Art dels segles XVIII i XIX (Tomas Macsotay), Història moderna (Maria Betlem Castellà), Temes fonamentals de filosofia (Jordi Mir).

Avaluació contínua sense prova escrita: Ètica i Filosofia Política (Nino Firenze), Metodologia d'Estudi i Escriptura Acadèmica (MEDEA) (Josep M. Castellà - Begoña Capllonch), Darreres Tendències Artístiques (Pol Capdevila), Revolució i Utopia (Jordi Mir).

Exercicis orals: Art dels segles XVIII i XIX (Tomas Macsotay), Revolució i utopia (Jordi Mir).

Activitats d'avaluació progressives: Cultura clàssica i tradició occidental (Alberto Nodar).

Mitjançant entrevistes amb directors de les USQUID i amb professorat de diferents facultats, ens vam assabentar de les experiències que s'enumeren en la taula i que tot seguit caracteritzem:

<i>Títol</i>	<i>Facultat</i>
1. ABP 2. Oficina de coordinació i avaluació acadèmica 3. Dossier de competències transversals 4. Experiència amb els fòrums de l'aula global	Ciències de la Salut i de la Vida
5. Aprofitar el Turnitin com a eina d'avaluació 6. Rúbriques	Ciències de la Comunicació
7. Rúbriques 8. Proves d'avaluació continuada	Escola Superior Politècnica
9. Qüestionaris de l'aula global per a l'avaluació del treball en grup	Ciències Socials Polítiques i Socials
10. Tests d'autoavaluació a l'aula global 11. Ludificació «Avaluació de la participació» 12. Ludificació «Trivial» 13. Exposicions orals 14. Exàmens orals 15. Exàmens a llibre obert 16. Activitats d'avaluació progressives	Dret

e. Línies futures / Noves oportunitats

Aquest estudi permet tenir una taxonomia de les bones pràctiques avaluadores a la Universitat Pompeu Fabra, en especial en l'ensenyament del grau d'humanitats. El més important, però, està per fer, i això consisteix a aconseguir que algunes d'aquestes

pràctiques siguin conegudes per la resta de l'equip de professors perquè puguin decidir si els interessa o no aplicar-les a cadascun dels seus plans docents. Per això cal insistir en la formació contínua dels professors i en la divulgació dels resultats d'estudis com aquest.

f. Conclusió

Les pràctiques descrites il·lustren aspectes desitjables com ara aquests:

- ✓ Activitats que promouen l'aprenentatge profund.
- ✓ S'avaluen competències i l'estudiant n'és conscient.
- ✓ Varietat d'instruments d'avaluació que mostra l'avaluació contínua sense prova i les proves d'avaluació continuada, necessaris i utilitzables en diferents moments del procés d'ensenyament-aprenentatge.
- ✓ Ús de les TIC i de l'aula global de la universitat.
- ✓ Avaluació formativa i formadora.
- ✓ Promoure l'assistència a les classes plenàries que veiem en l'avaluació de la participació.
- ✓ Els criteris d'avaluació són públics, fet que promou una avaluació dialògica i més democràtica.

D'altra banda, cal dir que les pràctiques esmentades en aquesta memòria no són experiències tancades, sinó que continuen evolucionant des de les qüestions per a la reflexió que es plantegen, les quals poden transformar-se en reptes i directrius per a millorar. Tot seguit en fem una relació:

- ✓ Definir els instruments d'avaluació en funció de les competències que es volen desenvolupar.
- ✓ La retroacció al servei del desenvolupament de competències en el marc de l'avaluació formativa i sumadora.
- ✓ Promoure entorns col·laboratius d'aprenentatge amb l'ajut de les TIC.
- ✓ Nota final de l'assignatura: (a) El més habitual és avaluar cadascuna de les tasques dutes a terme per l'estudiant i fer-ne una mitjana ponderada, però això

permet avaluar competències? (b) L'alternativa seria avaluar la totalitat de l'actuació de l'estudiant, no les parts, de manera que es poguessin valorar competències; però com ho fem?, com combinar diferents avaluacions per a arribar a la nota final?

- ✓ Aconseguir un vocabulari comú en l'equip docent sobre les competències clau del grau i determinar els nivells de consecució en les diferents assignatures o cursos.
- ✓ Per a valorar competències, caldria una avaluació basada en criteris i que tingui en compte el procés.
- ✓ L'expressió oral com a pràctica habitual a les classes i puntuable a partir de la valoració d'un procés.
- ✓ L'assistència com a requisit per a fer l'avaluació continuada.
- ✓ Els coneixements dels criteris d'avaluació al servei de l'avaluació dialògica i democràtica.
- ✓ Revisar algunes paradoxes: en el cas de l'avaluació de la participació, es produeix en els estudiants competitivitat, l'ocultació i negació de la informació entre ells.
- ✓ Beneficis per a l'aprenentatge de les taules de criteris d'avaluació utilitzades en diferents moments: abans de fer la tasca, durant l'execució d'aquesta o després de fer-la.
- ✓ Disseny de diferents tipus de taules de criteris d'avaluació per a evitar l'automatització de l'estudiant.
- ✓ Paper de l'estudiant en la construcció de les taules de criteris d'avaluació.
- ✓ L'avaluació entre iguals al servei de l'avaluació sumadora i formativa.
- ✓ El dossier de l'estudiant per a l'avaluació de l'assignatura.
- ✓ Fer que MEDEA esdevingui una assignatura transversal en el grau en humanitats.
- ✓ Desenvolupar estratègies metodològiques basades en la necessitat i la passió pel coneixement.
- ✓ Les experiències d'avaluar l'estudiant com a avaluador i l'efecte en la qualitat de l'avaluació.

- ✓ Dissenyar la tasca grupal perquè l'èxit depengui de tots, que faci que cada membre sigui responsable davant el grup.

6. Referències bibliogràfiques

ALSINA, J. (coord.) (2011). *Evaluación por competencias en la universidad: las competencias transversales*. Barcelona: Octaedro-ICE-UB. Recuperat de <http://www.ub.edu/ice/sites/default/files/docs/qdu/18cuaderno.pdf>

ÁLVAREZ MÉNDEZ, J. M. (2007). *Evaluar para conocer, examinar para excluir* (5ª ed.). Madrid: Morata.

BARBERÀ, E. (2003). «Estado y tendencias de la evaluación en la educación superior». *Revista de Docencia Universitaria*, 3 (2), p. 94-99.

BIGGS, J. B. (2006). *Calidad del aprendizaje universitario* (2ª ed.). Madrid: Narcea.

BIGGS, G. (2010). *Dimensions of quality*. York: The Higher Education Academy. Recuperat de https://www.heacademy.ac.uk/sites/default/files/dimensions_of_quality.pdf

BLANCO, A. (2009). *Desarrollo y evaluación de competencias en la educación superior* (2ª ed.). Madrid: Narcea.

BONSÓN, M.; BENITO CAPA, A. (2005). «Evaluación y aprendizaje». En A. Benito Capa i A. Cruz (coord.) *Nuevas claves para la docencia universitaria en el Espacio Europeo de Educación Superior* (p. 87-100). Madrid: Narcea.

BOUD, D.; MOLLOY, E. (2015). *El feedback en la educación superior. Comprenderlo y hacerlo bien*. Madrid: Narcea.

BROCKBANK, A.; MACGILL, I. (2008). *Aprendizaje reflexivo en la educación superior* (2ª ed.). Madrid: Morata.

BROWN, S.; GLASNER, A. (ed.) (2003). *Evaluar en la universidad: problemas y nuevos enfoques*. Madrid: Narcea.

BUSCA, F.; PINTOR, P.; MARTÍNEZ, L.; PEIRE, T. (2010). «Sistemas y procedimientos de evaluación formativa en docencia universitaria». *Estudios sobre Educación*, 18, 255-276. Recuperat de http://dadun.unav.edu/bitstream/10171/9829/2/ESE_18_11.pdf

COLL, C.; MAURI, T; ROCHERA, M. J. (2012). «*La práctica de la evaluación como contexto para aprender a ser un aprendiz competente*». *Revista de currículum y formación del profesorado*, 16 (1), p. 49-59. Recuperat de <http://www.ugr.es/~recfpro/rev161ART4.pdf>

CORREA, J. M. (2010). «*Cómo evaluar en el aula universitaria: el e-portafolio*». Dins J. Paredes i A. de la Herrán (coord.) *Cómo enseñar en el aula universitaria*. Madrid: Pirámide.

DOCHI, H.; SEGERS, M.; DIERICK, S. (2002). «*Nuevas vías de aprendizaje y enseñanza y sus consecuencias: una nueva era de evaluación*». *Revista de Docencia Universitària*, 2 (2). Recuperat de <http://revistas.um.es/redu/article/view/20051/19411>

FENWICK, T. J.; PARSONS, J. (2009). *The art of evaluation*. EUA: Thomson Educational Publishing.

FERNÁNDEZ MARCH, A. (2010). «*La evaluación orientada al aprendizaje en un modelo de formación por competencias*». *REDU: Revista de Docencia Universitaria*, 8 (1), p. 11-34. Recuperat de <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=3996629>

GIBBS, G.; SIMPSON, C. (2009). *Condiciones para una evaluación continuada favorecedora del aprendizaje*. Barcelona: Octaedro. ICE-UB. Recuperat de <http://www.ub.edu/ice/sites/default/files/docs/gdu/13cuaderno.pdf>

SAIZ, M. S.; RODRÍGUEZ GÓMEZ, G; GÓMEZ RUIZ, M. A.(2012). «*La evaluación entre iguales: beneficios y estrategias para su práctica en la universidad*». *Revista de Educación*, 359, p. 206-231. DOI: 10.4438/1988-592X-RE-2011-359-092.

LARA, S. (2001). *La evaluación formativa en la universidad a través de internet; aplicaciones informáticas y experiencias prácticas*. Pamplona: EUNSA.

LÓPEZ PASTOR, V. M. (Coord.) (2011a). *Evaluación formativa y compartida en educación superior. Propuestas, técnicas, instrumentos y experiencias* (2ª ed.). Madrid: Narcea.

LÓPEZ PASTOR, V. M. (2011b). «*Good Practice on Superior Education Evaluation: a Case of Formative and Sharing Evaluation*». *Journal of Tecnology and Science Education*, 1 (2), p. 1-12. Recuperat de <http://www.jotse.org/index.php/jotse/article/view/20/29>

LÓPEZ PASTOR, V. M.; BARBA MARTÍN, J. J.; GONZÁLEZ PASCUAL, M. (2005). «*La participación del alumnado en la evaluación: la autoevaluación, la coevaluación y la evaluación compartida*». *Tándem: Didáctica de la Educación Física*, 17, p. 21-37.

MARÍN GARCÍA, J. A. (2009). «Los alumnos y los profesores como evaluadores: aplicación a la calificación de presentaciones orales». *Revista Española de Pedagogía*, 67(242), p. 79-97. Recuperat de <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=2796983>

MUELLER, J. (2016). «How do you Create Authentic Assessments?». Recuperat de <http://jfmuller.faculty.noctrl.edu/toolbox/howdoyoudoit.htm>

NAVARRO SORIA, I. J.; GONZÁLEZ GÓMEZ, C. (2010). «La autoevaluación y la evaluación entre iguales como estrategia para el desarrollo de competencias profesionales: una experiencia docente en el grado de maestro». *REDU: Revista de Docencia Universitaria*, 8 (1), p. 187-200. Recuperat de <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=4015026>

PADILLA CARMONA, M. T.; GIL FLORES, J. (2008). «La evaluación orientada al aprendizaje en la educación superior: condiciones y estrategias para su aplicación en la docencia universitaria». *Revista Española de Pedagogía*, 241, p. 467-486. Recuperat de <http://www3.uji.es/~betoret/Formacion/Evaluacion/Documentacion/La%20evaluacion%20orientada%20al%20aprendizaje%20en%20la%20E%20Superior%20por%20Padilla%20y%20Gil.pdf>

PARCERISA ARAN, A. (coord.) (2014). *Experiencias de evaluación continuada en la universidad*. Barcelona: Octaedro-ICE-UB.

SÁNCHEZ GONZÁLEZ, M. P. (coord.) (2010). *Técnicas docentes y sistemas de evaluación en la educación superior*. Madrid: Narcea.

SABARIEGO PUIG, M. (2015). «L'avaluació de competències transversals a través de les rúbriques». *@tic. revista d'innovació educativa*, 14, p. 50-58. DOI: 10.7203/attic.14.4176.

SÁNCHEZ SANTAMARÍA, J.; LÓPEZ PASTOR, V. M. (2015). «La evaluación por competencias como aprendizaje y mejora de la docencia universitaria». *@tic. revista d'innovació educativa*, 14, p. 41-42. DOI: 10.7203/attic.14.6422.

SANTOS GUERRA, M. A. (1993). *La evaluación: un proceso de dialogo, comprensión y mejora*. Archidona, Málaga: Aljibe.

SANTOS GUERRA, M. A. (1996). «Evaluar es comprender. De la concepción técnica a la dimensión crítica». *Investigación en la escuela*, 30, p. 5-13.

SANTOS GUERRA, M. A. (2014). *La evaluación como aprendizaje: cuando la flecha impacta en la diana*. Madrid: Narcea.

SORIA, V.; MARTÍ, R., MONTERME, O.; LARA, M.; CAPDEVILA P.; HERÁNDEZ-LEO, D.; CARRIÓ, M.; ALEMANY, F.; ROCA, C.; GARRIDO, J. M., TRIVIÑO, J. L.; ARPINO, B. (2015). «*Proyecto interuniversitario de innovación y calidad docente: la mejora de la evaluación en la educación superior a través de Moodle*». En *V Congrés Internacional UNIVEST'15: Els reptes de millorar l'avaluació*, p. 213-221. Girona: Universitat de Girona.

TEJADA FERNÁNDEZ, J.; RUIZ BUENO, C. (2016). «*Evaluación de competencias profesionales en educación superior: retos e implicaciones*». *Educación XX1*, 19 (1), p. 17-38. DOI: <http://dx.doi.org/10.5944/educxx1.12175>

VALLÉS, C.; UREÑA, N.; RUIZ, E. (2011). «*La evaluación formativa en docencia universitaria. Resultados globales de 41 estudios de caso*». *REDU: Revista de Docencia Universitaria*, 9 (1), p. 135-158. Recuperat de <http://red-u.net/redu/index.php/REDU/issue/view/63>

VILLARDÓN GALLEGO, L. (2006). «*Evaluación del aprendizaje para promover el desarrollo de competencias*». *Educatio Siglo XXI*, 24, 57-76. Recuperat de <http://revistas.um.es/index.php/educatio/article/viewFile/153/136>

WATTS, F.; GARCÍA CARBONELL, A. (ed.) (2006). «*La evaluación compartida: investigación multidisciplinar*». València: UPV. Consultat el 17 desembre 2016, des de <http://www.upv.es/gie/LinkedDocuments/descargar%20libro.pdf>

7. Imatges de l'experiència

